نگاه

مرزها و دولت‌ها
کره زمین متعلق به کیست؟

نوآم چامسکی
ترجمه: مهرداد امامی

بـا وجود تراژدی‌هایی دردناک چنـد مایل آن طرف‌تر و همچنین به‌رغم فجایعی حادتر شـاید در زمانی نه‌چندان دور، نادرست یا حتی سنگدلانه بنماید که توجهات را به سایر چشم‌اندازهایی معطوف کنیم که هرچند به صورت انتزاعی و محتمل، می‌توانند مسیری به سمت یک جهان بهتر، آن هم نه در آینده‌ای دوردست، ارایه دهند.

من بارها از لبنان دیدن کرده‌ام و شـاهد لحظات امید و ناامیدی در آنجا بوده‌ام، لحظاتی که توام است با عزم شایان‌توجه مردمان لبنان برای غلبه‌یافتن بر مشکلات و قدم‌نهادن رو به پیش. نخستین‌باری که آنجا بـودم- اگر درسـت به خاطرم آورم - دقیقا ۶۰ سـال پیش بود. من و همسـرم در یک بعد از ظهر در منطقه الجلیل در شمال اسراییل قدم می‌زدیم، که به یکباره جیپی در جاده در نزدیکی ما ظاهر شد و یک نفر بر سر ما فریاد کشید که باید بازگردیم: ما دیگر در اسراییل نبودیم. ما سهوا از مرز گذشته بودیم، آن هم به صورت ناشناس، مرزی که گمان می‌کنـم مملو از تجهیزات نظامی بـود. واقعه‌ای جزیی که البته درس مهمـی با خود به همراه دارد: مشـروعیت مرزها و دولت‌ها در بهترین حالت مشروط و موقتی است.

تقریبا تمامی مرزها تحمیلی بوده و به واسطه خشونت تعیین‌شده و تا حد نسبتا زیادی دلبخواهی‌اند. مرز لبنان-اسراییل یک قرن پیش از ... (Sykes-Picot Agreement) ...

جامعه‌شناسی؛ ۴ دوره، ۴ گفتمان
سرنوشت جامعه‌شناسی در ایران معاصر

تقی آزادارمکی

در این نوشـتار سـعی دارم تا ضمن مروری خیلی کوتاه بر سـابقه جامعه‌شناسـی در ایران، به مشکلات و چالش‌های اساسـی آن و کارگزارانش و کارهایی که می‌توان در آینده انجام داد اشاره کنم. امید است مطالب بتوانـد در جهت‌گیری‌های آتـی در این علم موثر واقع شود.

سابقه و تحولات آن

جامعه‌شناسـی، علمـی نه‌چندان جدیـد در ایران اسـت. در مقایسه با تاریخ و فلسـفه و اقتصاد در علوم انسـانی، علمی جدید اسـت. اما در کل به دلیل اینکه حدود ۷۰ سـال از تدریس این علم در حد یک درس و سـپس تاسیس رشته و موسسـه در ایران می‌گذرد، علمی جدید نیسـت و در طول مدت ۷۰ سال گذشته بیش از چهار نسـل همراه با کتاب و تحقیق و موسسه و مفهوم و برنامه و رفتار، تولید کرده و توانسته است تا حـدود زیادی به تنظیم رابطه‌اش با دیگر علوم بپردازد. به‌طور خـاص می‌توان بـه نوع رابطه‌ای کـه این علم با علوم تجربی و سـپس با بخش اعظم علوم انسانی و اجتماعی ایجاد کرده است اشاره کرد. با وجود این هنوز این علم در مرحله سروسـامان رابطه‌اش با روانشناسی و فلسـفه و الهیات است. تنظیم رابطه این علم با علوم و معـارف دیگر به یکی از اصلی‌ترین چالش‌های عمده تبدیل شـده است و بسـیاری را در حوزه علوم انسانی ...

در ایـران و عطف بـه گفتمان‌های متعـدد فکری در جامعه اسـت. نقطه مرکزی در این داوری نوع رابطه‌ای اسـت که بین گفتمان‌های حاکم (که به شـکل‌گیری دولت‌های متعدد در ایران منجر شده) با جامعه‌شناسی برقرار می‌شـود زیرا مفروضی که در این یادداشـت بر آن تمرکز کرده‌ام جفت‌وجور شدن علم جامعه‌شناسی با گفتمان‌های فکری و سیاسـی در ایران است که در نهایت به شـکل‌گیری دولت در ایران منجر شده است. هرچند که هریک از گفتمان‌های موجود نتوانسته است سرنوشت تام و تمام برای جامعه‌شناسی رقم بزنند ولی هریک موجب شـده‌اند تا در طول چهـار دهه به‌طور مستقل (خطی و تاریخی) سمت و سوی جامعه‌شناسی را در مقاطع گوناگون تعیین کنند.

در ایران بعد از انقلاب اسلامی چهار گفتمان فکری و سیاسـی در چهار دوره گذشته جاری بوده است که هریک بر سـرو روی جامعه‌شناسـی و جامعه‌شناسان پاشیده شـده اسـت. این فقط گفتمان‌ها نبوده‌اند که جامعه‌شناسـی را متاثر کرده‌اند، جامعه‌شناسی نیز بر ظهور و افت‌وخیز گفتمان‌ها اثرگذار بوده اسـت. شاید از میان همه معارف اجتماعی در ایران، جامعه‌شناسی نقش بیشتری در ایجاد یا تشریح و گسترش هریک از گفتمان‌ها داشـته است. اثبات این مطلب نیاز به بحث و تاملی دیگر دارد که یادداشـت موجود معطوف به آن نیسـت. در ادامه به شرح و بسط هریک از گفتمان‌های چهارگانه در طول چهار دهه گذشته بر جامعه‌شناسی و نوع رابطه‌ای که بین این دو از طریق عمل جامعه‌شناسان و سازمان‌های اجرایی و تحقیقاتی و دیگر عوامل وجود داشـته اسـت، می‌پردازم. در یک نگاه کلی و بر اساس ...

جامعه‌شناسی نقش عمده داشته است. ظهور شریعتی از میان روشـنفکران مسلمان که جامعه‌شناس خوانده می‌شود و استاد مطهری که متاله است و فیلسوف متفکر اجتماعی در کنار بسیاری دیگر از افراد و چهره‌های مهم در علوم انسانی نشان از شرایط خاص این دوره است.

جامعه‌شناسـی در ایـران در ایـن دوره رنگ‌وبوی ...

> در یک نگاه کلی و بر اساس ادبیات اجتماعی در ایران ما با چهار گفتمان فکری به لحاظ تاریخی روبه‌رو هستیم: گفتمان انقلاب اسلامی، گفتمان بازسازی، گفتمان اصلاحات و در نهایت گفتمان عدالت‌طلبی که همان گفتمان بازگشت به‌گفتمان انقلاب اسلامی است

گفتمان بازسازی و توسعه‌ای

...

گفتمان اصلاحات و جامعه مدنی

گفتمان اصلاحات که مدعی دموکراسی اجتماعی و تحقق جامعه مدنی بود، ...

> هر نوع مداخله و تصمیم‌گیری در مورد جامعه‌شناسی به عنوان یکی از عناصر نظام علمی در ایران بدون توجه به تاریخ تطوری آن در قبل و بعد از انقلاب اسلامی بی‌معنی خواهد بود. قطعا راه حل سروسامان‌دادن جامعه‌شناسی بازگشت هیچ‌یک از فضاهای حاکم بر این علم با توجه به گفتمان‌های چهارگانه نیست

... دهه) بر جامعه‌شناسی، جهت شناخت سرنوشت آن قرار داده‌ام. به این لحاظ بحثی که در ادامه می‌آید بخشی از تاریخ کمی بیش از ۷۰ سـال سرنوشت جامعه‌شناسی ...

... دوره جدید با توجه به تجربه‌های ایجادشـده در ایران و جهان. می‌گویم بازگشت به دوره انقلاب است زیرا همان مطالبی که در آن دوره گفته می‌شد و همه منابعی که ... گرفته‌انـد به کنار رفته و اصل را بـر توان و تخصص و تجربه قرار دهیم و ضمن توجه به شرایط بومی جامعه و فرهنگمان و نیز به تحولاتی که این علم در سطح جهانی دچار شده است برنامه‌ریزی جدید صورت گیرد.

قبایی تنگ بر تن علم

رضا منصوری

مـن از اسـتادان عربـم (اسـتادان مسـلمانم) آموختـه‌ام کـه عقـل را راهنمـای خود قرار دهـم، حال آنکه شـما بدین خرسـندید که مثل یک اسیر، زنجیر یک مرجع اخلاقی را به گردن داشته باشید.

آدِلارد باثی (وفات ۱۱۵۲/۵۴۸)

قرن ششـم/ دوازدهم همراه اسـت با طلوع خردگرایی در اروپا و غروب آن در کشـورهای اسلامی: یک طرف پی‌یر آبلار (وفات ۱۱۴۲/۵۳۸) با ستیز برای خردگرایی در اروپا و طرف دیگر امام محمد غزالی (وفات ۱۱۱۱/۵۰۵) با ستیزش در مقابل آزاداندیشـی؛ اگر امروز در جمهوری اسـلامی «ابن‌سـینا» را از مفاخر اسـلام می‌دانیم، فراموش نکنیم «امام محمد غزالی» سخنان او را «کفر صریح» می‌دانست؛ اگر به علم دوران اسلامی افتخار می‌کنیم، بدانیم که این افتخار متعلق به دوران قبل از امام محمدغزالی، قبل از نظامیه‌ها، و قبل از محدودکردن تعقل در نظامیه‌ها و نه دوران پس از آن اسـت. در دوران پسانظامیه‌ای نداریم موردی که به آن افتخار کنیم؛ همین تفکر پسانظامیه‌ای است که دوران خفت را برای جامعه‌های اسـلامی به‌بار آورد و باارزش‌ترین موهبت انسـانی را، که ملایک را مجبور به سجده کرد، یعنی خرد را محدود و مقید کرد! اُسجُدو لِآدَمَ! و علَّمَ آدَمَ ...

«... پس ثابت ... ضروری نیست. ...

... شرایط محدودیت ... مفاهیمی از نوع ... تاسیس نظامیه‌ها ... نوع قید و شرط‌ها ... که به سـهولت ... که تشنه مغزهای ... می‌کند مهاجر ... کافی است یکی ... بروید تا به‌وضوح ... جامعه! ... دانشجوی دکترای ... و انحصارطلبانه ... محدودیت در تفکر ... به وزارت آموزش ...

... نتیجه آزادمنشی، ... نتیجه تحدید ... نمی‌تواند دیرپا ... دفاعی کشور در ... به خلاقیت دارد و ... دست به این ... آنها می‌شویم. ... برای تحدید خرد ... هردو باید شرایط ... را درک کنند؛ ... نیازهای کشور ... دفاعی، و این ممکن ... با استفاده از ابزار ... پاک و پذیرش هر ... زند، استبداد در ... برتر در علم و ... به‌زودی خودش ...

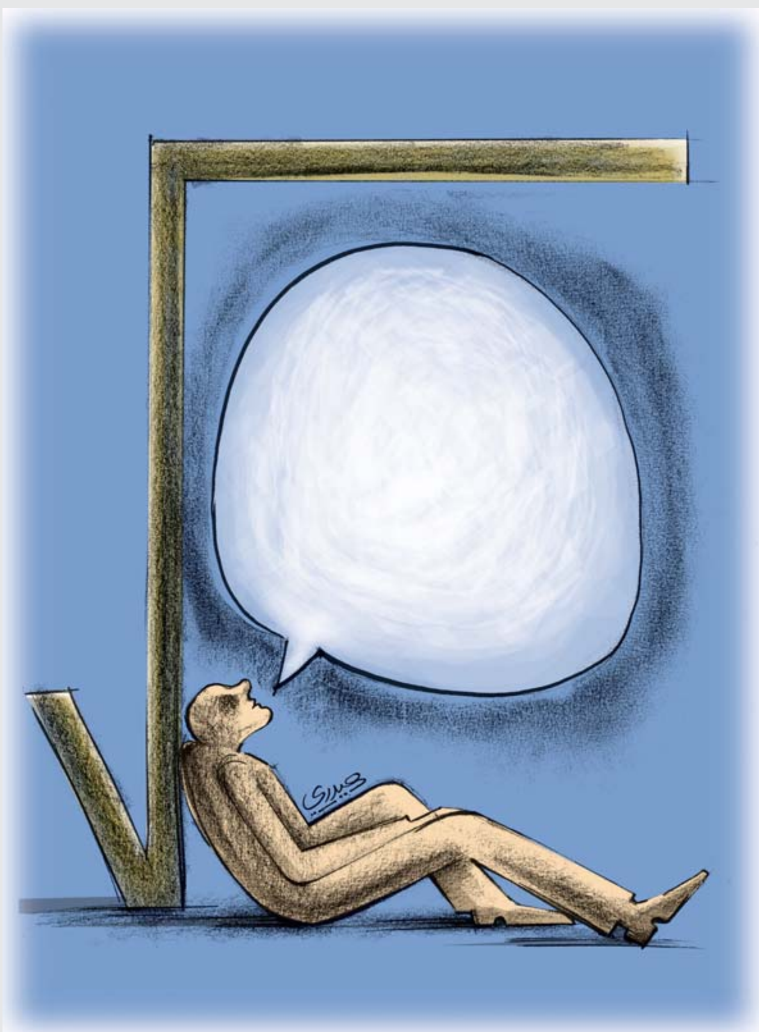

طرح: هادی حیدری، شرق

ریویو

فراز و فرود شیخ خزعل

جواد لگزیان

«شیخ خزعل» نمونه‌ای تمام‌قد از یک پادشاه شرقی هزارویک‌شبی است که در حال گوش سپردن به نوای موسیقی و تماشای رقصی زیبا، دلخوش به شمردن سکه‌های بی‌شمار خویش است و همزمان به سلطنت سرزمینی بزرگ‌تر با سکه‌هایی بیشتر چشـم دوخته است. شیخ خزعل با پشتوانه ثروت افسانه‌ای خود به‌عنوان بزرگ‌ترین مالک خوزستان و وابستگی‌اش به قبیله‌ای قدرتمند در زمانه‌ای پرآشوب سعی در ایجاد حکومتی شبه‌مستقل در جنوب ایران برای خودش داشـت اما امواج پرتلاطم سال‌های پرحادثه ۱۹۲۵-۱۸۹۷ کشتی تفریحی او را به زیر کشید.

«فراز و فرود شـیخ خزعل» روایتی ثانیه‌به‌ثانیه از سـال‌های پرحادثه ۱۹۲۵-۱۸۹۷ خوزستان را ارایه داده است. «عبدالنبی قیم» با مطالعه دقیق ...

...

فراز و فرود شیخ خزعل / عبدالنبی قیم
ناشر: ...

مورد اسـتفاده قرار گرفت و افرادی که در آن دوره کار شـروع کرده را ناتمام گذاشته بودند یا اینکه نتوانسته بودنـد تمام کنند، دوباره به میدان آمده بودند. از طرف دیگر، عده‌ای هم معطوف به جهت‌گیری‌ها و مناقشه‌های ایجادشـده در جهان اندیشـه غربی از قبیل اندیشـه فرااثباتگرایی، فرامدرنیته، فمینیسـیم، و فرااستعماری شدند و از ضرورت جهشی در نظام علمی و دست‌یابی به علوم و معارف جدید سخن گفتند. دست‌یابی به علوم و معارف جدید بدون پیشینه سازمانی و نظری و روشی در ایران ممکن دانسته شد.

در ایـن دوره جامعه‌شناسـی مارکسـی و اثباتی و توسـعه‌ای و برنامه‌ای در راسـتای طرح و دسـت‌یابی جامعه‌شناسی اسلامی و جامعه‌شناسی بومی مورد نقادی و اعتراض قرار گرفت. با وجود این تحقق این دو خواسته به سادگی دنبال نشد. زیرا به دلیل قدرتی که جریان‌های رقیب جامعه‌شناسی اسلامی و جامعه‌شناسی بومی در ...

ادامه در صفحه ۱۰